

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Илияна Марчева** - Институт за исторически изследвания – БАН
за дисертацията на **Полина Пенкова Цокова**, редовен докторант към катедра „История
на България“, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

Предлаганата за защита дисертация на тема „Регионалната политика на българската държава в Благоевградски, Смолянски и Кърджалийски окръг 60-те и 70-те години на XX век” впечатлява със сложността си. Регионалната политика не е сред фаворизираните теми в националната историография и обикновено е дело на местни историци и краеведи и преди 1989 и след това. Разработката на Полина Цокова може да се определи като приносна дори само поради този факт. А както дисертантката убедително показва, регионалната политика спрямо тези изостанали преди 1944 г. области на България, късно присъединени към българската държава, със смесено в етническо и религиозно отношение население, е важен аспект на политиката за модернизиране на страната през втората половина на 20 век., който се проучва за пръв път.

Тук намирам за уместно на обърна внимание, че авторката коректно споделя в увода, че „регионалната политика” не е термин на епохата и затова го описва със съвременните понятия като „осъществяване на инвестиционни проекти”. Но навсякъде в текста се говори за проекти и инвестиции, вместо за по-характерните за епохата и като форма, и като съдържание „перспективни планове” и „капиталовложения”. А термините, колкото и да са формални, носят аромата на времето и спецификата на развитие. В тази връзка изненадва и използването на „българска държава” в цялата дисертация (не само в заглавието), вместо много по-адекватния за комунистическата диктатура термин „партия-държава”. Последният термин много по-точно би обяснил успешната в крайна сметка политика към разглежданите окръзи, както дисертантката убедително показва в изложението си.

Хронологическите граници на изследването са добре обосновани: долната граница е новата административна реформа от януари 1959 г., когато се оформят трите региона в отделни административни единици – окръзи, като опит да се приложи териториалният принцип на управление на икономиката. Горната граница е фиксирана в края на 70-те години, поради промените в териториално и административно устройство с въвеждането на селищните системи, които задават нови функционални връзки между населените места вътре в окръзите.

Впечатлява богатата извора база, на която стъпва дисертантката, за да анализира регионалната политика. Не са пропуснати нито основните непубликувани и публикувани документи на централните органи – ПБ, МС, НС, ДПК и др, нито местните архиви на държавните и партийни ръководства в изследваните окръзи. Изполвани са сведения от централния, местен и дори съвсем локален печат, което показва стремеж за задълбоченост при проучване на темата.

Отлично впечатление прави и познаването, и коректното използване на натрупаната научна литература за процесите на развитие и на национално, и на местно ниво (включително и най-нови публикации от 2010), на краеведските и селищни проучвания, както и на спомени, и етнографски материали. Цокова не е пренебрегнала и правната литература за статута на окръзите, но ѝ липсва историческият поглед върху експериментирането на двата подхода в управлението на икономиката през разглеждания период – споменатия териториален принцип на ръководство на одържавеното стопанство и възстановения след майския пленум 1963 г. отраслов принцип, обогатен с правомощия на местната власт.

Основен обект на изследването е реализирането на „регионални инвестиционни проекти” в индустрията и селското стопанство (като начини да се ликвидира безработицата), образованието и културните институти (за да ликвидира неграмотността), така че да могат трите окръга да се изравнят с останалите по степен на урбанизация, индустриализация, модернизация на бита и еманципация на жените. Това предопределя и добре подбраната структура на изложението – всяка от трите глави е посветена на отделен окръг, а параграфите разглеждат проблемно хронологически посочените аспекти на приобщаването на регионите към националното развитие. Сравнявайки развитието на окръзите – обект на проучване през 60-те и 70-те години, Цокова доказва съвсем очаквано, между впрочем, че тяхното модернизиране върви по един и същ начин, но поради различни обстоятелства – се разминава във времето. Най-рано се предприемат програми в Благоевградски окръг, свързани с новата от 1963 г. политика по македонския въпрос. Докато в края на 60-те излизат трите важни постановления за комплексна индустриализация и модернизация (за Смолянски окръг 43 ПМС / 1969, за Кърджалийски окръг 13 ПМС/1970, и за Благоевградски окръг 31 ПМС/1968 г.). Нещо повече, авторката признава в заключение, че успешният опит за изравняване на тези окръзи служи за модел за политиката, предприета през 1982 г. към други, не така проблемни с оглед населението и стратегическото положение (южната и западна граница) изостанали райони (като Врачански например).

Отлично се представя дисертантката като изследовател с параграфите, посветени на културната и образователна политика в отделните окръзи. Нея Цокова анализира през призмата на създаване на общобългарска идентичност независимо от етническите и религиозни различия, често дори за сметка на тях. Според авторката тази типизация ще пречи в дългосрочна перспектива при определяне на визията за по-нататъшното им развитие, имайки предвид вероятно това след края на социализма.

Своите анализи Цокова прави, като се основава на централистичния подход, макар че не пренебрегва взаимодействието между местните власти и центъра. Споменатият подход очертава водещата роля на центъра при вземане на решенията за изравняване на окръзите към средното за страната развитие. И понеже в основата на изложението е все пак регионалното развитие (независимо от известно припокриване по съдържание с регионалната политика), а не механизмите на вземане на решения за регионална политика, както е заявено в увода като една от целите на проучването, остава извън изследователското внимание проблемът за формирането на местните елити и техните възможности за въздействие на централно ниво. Разработването на този много важен според мен аспект на темата би уплътнило изследването на регионалната политика в разглежданите окръзи.

В заключение, мога да обобщя, че обсъжданата дисертация е написана с оглед на всички необходими изисквания за такъв научен труд, прави принос в националната историография с темата и основните си изводи и представя авторката си като обещаващ млад учен. Затова препоръчвам на уважаемото Научно жури да бъде присъдена на Полина Пенкова Цокова научната и образователна степен „доктор” по история.

26.08.2011 г.

Доц. д-р Илияна Марчева

София